

DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA
POVJERENSTVO NAGRADE DANA HRVATSKE KNJIGE

NAGRADU »J U D I T A«
za najbolju knjigu ili studiju o hrvatskoj književnoj baštini,
posebno o humanističko-renesansnoj u 2014. godini
dobila je

MARIJANA TOMIĆ

za knjigu
*HRVATSKOGLAGOLJSKI BREVIJARI NA RAZMEĐU
RUKOPISNE I TISKANE TRADICIJE*
Naklada Ljevak, Zagreb, 2014.

O b r a z l o ž e n j e:

Proučavanje književne kulture – osobito one starijih razdoblja – dugo je bilo usmjereno prvenstveno na sam tekst i njegova značenja, zatim se obzor proširio na čitatelje, dok se u novije vrijeme pogled usmjerava i na tvarnu podlogu teksta te, naročito, na način njegova prezentiranja na rukopisnoj, odnosno tiskanoj stranici. Pokazuje se da nisu posrijedi samo izvanjski, mehanički čimbenici, nego da su izgled i veličina sveska, vrsta materijala, raspored teksta na stranici (stranični postav), vrsta slova itd., bitno povezani i sa sadržajem teksta i s njegovim čitateljima. Ta povezanost osobito dolazi do izražaja u velikim prijelaznim razdobljima u povijesti knjige, kao što je prijelaz sa svitka na kodeks u kasnoj antici i prijelaz s rukopisa na tiskanu knjigu u drugoj polovici 15. st. Nije ovdje nevažno podsjetiti da se u prijelaznom razdoblju nalazimo i danas, i to zahvaljujući pojavi novoga medija – elektroničke knjige.

Ova knjiga bavi se razdobljem prijelaza s rukopisne na tiskanu knjigu, a čini to na pomno odabranu korpusu. U razmatranje su uzeta četiri glagolska brevijara nastala u rasponu od stotinu godina (od 1460. do 1561) na prostoru sjevernoga hrvatskog primorja: rukopisni *Mavrov brevijar* iz 1460, rukopisni *Drugi novljanski brevijar* iz 1495, tiskani *Baromićev brevijar* iz 1493. i tiskani *Brožičev brevijar* iz 1561. Tri od četiriju brevijara povezani su osim toga i imenom znamenitoga glagoljskoga pisara i osnivača senjske tiskare Blaža Baromića.

Usporedbom tih četiriju kodeksa, odnosno tiskanih knjiga autorica želi dati odgovor na nekoliko važnih pitanja: koje su konkretne značajke rukopisnih kodeksa tiskari primjenjivali na prvim tiskanim knjigama; čime je primjena tih značajki bila uvjetovana; kada dolazi do napuštanja pojedinih značajki, odnosno kada se tiskana knjiga osamostaljuje u odnosu na rukopisni kodeks. U ostvarenju postavljenih zadaća ona primjenjuje širok multidisciplinarni pristup, objedinjujući analize s područja kodikologije, paleografije, tipografije, bibliografije, povijesti knjige i sociologije čitanja.

Temeljitom raščlambom jasno se pokazuje kako između rukopisne knjige i tiskane tradicije nema revolucionarnoga reza, jer su prve tiskane knjige oblikovane tako da oponašaju vizualnu prezentaciju rukopisnih, i to poglavito zato da ne iznevjere očekivanje čitatelja, tj. da ne stvore smetnje u komunikaciji sadržaja. Zbog toga promjena mora biti, gotovo paradoksalno rečeno, konzervativna, tj. zbivati se polako i postupno. Posljedice su pak dalekosežne, a tiču se ne samo načina proizvodnje knjige nego i broja i vrste čitatelja, ali se odražavaju i u promjeni načina na koji se tekst čita. Novi medij postupno mijenja percepciju onoga što je napisano, a to će – napustimo li načas područje brevijara – uvjetovati i promjenu načina na koji se tekstovi pišu. Promjena medija dugoročno donosi i promjenu sadržaja.

Iako takvi zaključci sami po sebi nisu novina u povijesti knjige, ovdje se prvi put pokazuje kako se oni odražavaju na području hrvatskoga glagoljaštva. Nastavljajući se na vrijedne spoznaje Matea Žagara i drugih proučavatelja, Marijana Tomić svoj korpus analizira na osobit i metodološki inovativan način: u svojem radu primjenjuje metode digitalne humanistike, odnosno digitalne paleografije i digitalne kodikologije. Uz pomoć računalnog programa koji su posebno za potrebe ovog istraživanja razvili informatički stručnjaci, autorica je uspjela precizno označiti sve razine promatranja teksta: broj redaka na stranici, razmake, veličine slova, pokrate, ligature, velika slova, itd., što je omogućilo cjelovit opis svih sastavnica promatranih rukopisa i knjiga te njihovu pouzdanu, egzaktnu usporedbu. Ovakav tip računalne filologija u nas je tek u povojima, pa će te metodološke inovacije tek trebati primijeniti u proučavanju starih hrvatskih tekstova, osobito onih pisanih latinicom. Upravo metodološka sastavnica čini knjigu Marijane Tomić neobično važnim prinosom u istraživanju hrvatske knjižne, pa onda i književne baštine.

Napokon, valja reći da knjiga Marijane Tomić i samim svojim izgledom posvjeđuje jedan od bitnih svojih zaključaka – onaj, naime, da je i forma sadržaj.

Likovna i grafička oprema knjige odlikuje se promišljenim rasporedom teksta i ilustracija, dok se na marginama nalazi čitav jedan ilustrirani leksikon pojmova o kojima se u knjizi govori.

Otvaranjem novih pogleda na proučavanje hrvatskoglagoljske baštine, uvođenjem digitalne tehnologije u kodikološka i paleografska istraživanja, povezivanjem filologije i povijesti knjige, kombinacijom znanstvenoga djela i sveučilišnog udžbenika – knjiga Marijane Tomić s pravom je zaslužila da joj pripadne nagrada *Judita* za 2014. godinu.

Zagreb – Split, 22. travnja 2015.

dr. sc. Bratislav Lučin